

НАВЧАЛЬНИЙ ДІАЛОГ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ЙОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ

Кравчук В. І.

Розвиток науки в умовах різноманіття світоглядних позицій, процес модернізації освіти обумовлюють необхідність великої кількості фахівців, здатних творчо вирішувати інтелектуальні завдання, що виникають в їх науковій і професійній діяльності, швидко, самостійно оперуючи при цьому великими обсягами інформації і організовуючи свою діяльність так, щоб забезпечити не лише вирішення поставленої проблеми, але і бути здатними виробити одночасно свій власний план ефективної діяльності і відстояти свою позицію при зміні соціокультурних обставин.

Рішення цього завдання можливе, якщо освітня сфера прагнуче до вдосконалення форм і методів підготовки фахівців, заснованих на принципах мобільності і відкритості, гуманізму і діалогічності, оскільки процес модернізації орієнтований на інновації, що враховують як традиції, так і передумови нового, визначення персональності разом з визнанням наявних форм колективності, поєднання світоглядних й інструментальних цінностей, ініціативу особистості діяльнісного типу.

На думку М. Кларіна, особистісні і діяльнісні якості та індивідуальний досвід можуть формуватися і вдосконалюватися тільки у сфері інтелектуально-пізнавального пошуку, якщо такий перетворюється на пошук знання, наділеного особистісним сенсом; у процесі смислового обміну за допомогою комунікативно-діалогічної діяльності, якщо вона веде до вироблення і апробації власної життєвої позиції; у сфері емоційно-особистісних проявів при пошуку особистісних сенсів, виробленні і переживанні ціннісних аспектів різних дій і стосунків [5, с. 68-69].

Комунікативно-діалогічна діяльність реалізується за допомогою особливої організації освітнього простору, корені якого можна побачити, розглядаючи еволюцію діалогу в науковому пізнанні і навчанні. На думку Ю. Сенько, «створилася парадоксальна ситуація: діалог між учителем і учнем існує стільки, скільки існує навчання, а завдання озброєння учнів умінням вести діалог у школі навіть не висувається» [6, с.47].

Склалася ситуація розриву між педагогічними технологіями, вимогами і можливостями і у вищій школі. Подолання її повинно здійснюватися за різними напрямками, одним з яких є *ідея навчання в діалозі*, виховання нового ставлення до навчальної і професійно значущої інформації, що отримується. Саме поняття навчального діалогу як способу взаємопов'язаної і взаємообумовленої діяльності викладача і студента передбачає можливість реалізації поставлених в новому

освітньому просторі цілей і завдань саме через зміну звичного розуміння цієї діяльності.

Діалог у сучасному навчанні виступає одночасно і світоглядним принципом, і як методологічна основа знаннєвого обміну, коли комунікативна взаємодія полягає в єдності спрямованостей його суб'єктів, у вираженні думок, їх сприйнятті, реакції на них та ін. В. Сластьонін вважає, що за допомогою *діалогічного підходу* створюються сприятливі можливості для розвитку індивідуальних якостей кожного учня, здійснюється відхід від однозначності, стереотипності в навчанні, реалізується принцип персоналізації педагогічної взаємодії [7].

Провідні дослідники в цій галузі приходять до висновку про співтворчий початок людської креативності, що знаходить відображення в розвитку педагогічної методології. В. Горшкова доходить висновків про те, що саме діалог є «одиницею» міжсуб'єктних стосунків [4, с.23] і суть педагогічної діяльності полягає в перетворенні навчально-виховного процесу, коли ті, хто вчать, стають суб'єктами цієї діяльності. С. Батракова, О. Бондаревська, Н. Сергєєв, В. Сериков вважають, що навчально-виховний процес тоді стає істинно педагогічним, коли викладач створює особливу ситуацію, що ставить його самого і учня у позиції рівноправних суб'єктів, що обмінюються ціннісними сенсами, коли учні свідомо, активно і творчо приймають особистісний і предметний досвід викладача. Таким чином, навчальний діалог розширюється до освітньої концепції, оскільки він охоплює всі рівні освітньої ситуації: цілі, завдання, предмет, форми і методи роботи (тобто педагогічні технології), систему контролю і оцінки [1].

В. Галузяк виокремлює принцип діалогізації як один із базових принципів розвитку особистісної зрілості майбутніх учителів [2; 3]. Цей принцип передбачає перехід від монологічної до діалогічної стратегії педагогічної взаємодії. За монологічної стратегії викладач діє таким чином, ніби тільки він є повноправним суб'єктом і носієм справжньої істини. На відміну від цього, діалогічна стратегія ґрунтується на визнанні суб'єктивної повноцінності та принципової рівноправності взаємодіючих партнерів і в цьому сенсі абстрагується від можливих відмінностей у соціальному статусі викладача та студентів. Діалогічна, суб'єкт-суб'єктна стратегія взаємодії є найбільш ефективною з погляду створення сприятливих умов для особистісного розвитку суб'єктів педагогічного процесу. Вона передбачає сприйняття студентів як психологічно рівноправних партнерів, безумовно позитивне ставлення до них і віру в їх потенційні творчі можливості, особистісну відкритість і довіря, налаштованість на взаєморозуміння і творчу співпрацю, надання студентам свободи вибору, права на особистісно-професійне

самовизначення. Діалогізація педагогічної взаємодії пов'язана передусім з трансформацією суперпозиції викладача і субординованої позиції студента в особистісно рівноправні позиції партнерів спільної діяльності [3, с. 36].

Говорячи про цілі навчального діалогу як системотворчого елементу навчання потрібно зазначити, що вони безпосередньо пов'язані зі світоглядною, ціннісною парадигмою в освіті. Педагогічний діалог передбачає відкритість цільових установок – створення передумов для саморозвитку людини, готової до діалогу з Іншим, налаштованої на цей діалог і здатної до нього. Діалог тут – сутнісний сенс, наповнення кожної конкретної методики, він будується на відділенні однієї точки зору від іншої, одночасно показуючи цінність і смислову наповненість кожної. Основною професійною педагогічною цінністю є позиція конкретної особистості, її внутрішній простір і смислотворчість, а також визнання значущості і ціннісної ривності учасників діалогу.

Список використаних джерел

1. Батракова С.М. Педагогическое общение как диалог в культуре / С. М. Батракова // Педагогика. – 2002. – №4. – С. 27-33.
2. Галузяк В. М. Методика психолого-педагогічної підтримки особистісного розвитку студентів педагогічного ВНЗ / В. М. Галузяк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 37. – Вінниця, 2012. – С. 63-71.
3. Галузяк В. М. Принципи педагогічної підтримки розвитку особистісної зрілості майбутніх учителів / В. М. Галузяк // Придніпровські соціально-гуманітарні читання: Матеріали Бердянської сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Бердянськ, 22 вересня 2012 р.): у 5-ти частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2012. – ч.3. – С. 34-37.
4. Горшкова В.В. Проблема суб'єкта в педагогіці: учеб. пособ. / В.В. Горшкова. – Л., ЛГПИ, 2001. – 102 с.
5. Кларин М.В. Обучение на основе целостного личностного опыта // Современная школа: проблемы гуманизации отношений учителей, учащихся и родителей: Тезисы докладов Международной научно-практической конференции / М.В. Кларин. – М.:ИТПИМИО, 2000. – 145 с.
6. Сенько Ю.В. Обучение и жизненный познавательный опыт учащихся / Ю.В. Сенько, В.З. Тамарин. – М.: Знание, 1999. – 79 с.
7. Слостенин В.А. Педагогика: учеб. пособ. для студентов пед. учеб. завед. / В.А. Слостенин. – М.: Академия, 2002. – 576 с.